

I DAG

Jernteppet som senket seg

RP
5/3-96

50 ÅR TILBAKE: Churchills Fulton-tale avslutter
2. verdenskrig.

BERNT
HAGTVET

*Professor i statsvitenskap,
Universitetet i Oslo.*

I dag for femti år siden startet den kalde krigen.

Nå vil det alltid herske uenighet om det nøyaktige startpunkt for historiske forløp. Men 5. mars 1946 vil antagelig av de fleste bli fortolket som en av etterkrigshistoriens viktigste datoer. Da holdt Winston Churchill sin berømte tale ved Westminster College i Fulton, Missouri. Som den store begrepsdanner han var, brukte han her for første gang uttrykket jernteppe. «Fra Stettin i Østersjøen til Trieste i Adriaterhavet har et jernteppe senket seg over Kontinentet. Bak denne linjen ligger alle hovedstedene i de gamle sentral- og østeuropeiske statene. Warszawa, Berlin, Praha, Wien, Budapest, Beograd, Bucuresti og Sofia – alle disse berømte byene og befolkningen rundt dem befinner seg i hva jeg må kalle den sovjetiske sfære.»

Som så ofte før griper Churchill det essensielle i tiden. Han starter med å fastslå at USA er på høyden av sin makt. Det er på samme tid et «alvorlig øyeblikk» for nasjonen. USA må «før de seirende kaster vekk den solide forsikring som ligger i nasjonal væpnet styrke for sin egen overlevelse» sørge for at FN blir styrket, dog uten at de nye atomvåpen bør bli overlatt til den nye verdensorganisasjonen. Churchill mente denne verdensorden burde ha vært innført alt etter 1. verdenskrig. Han er uttrykkelig med å uttrykke sin beundring for det russiske folk og den sovjetiske krigsinnsatsen. Han påtaler så de første forsøk på å gjøre Sovjet-sønnen til sitt eget område ved «å fordele særlige venstreorienterte le-

dere». Og han påpekte hvordan Øst-Europas kommunistpartier forsøkte å tilrane seg totalitær kontroll.

Utfordringen for Vesten er klar: Å holde sammen. Han minnet så om sin egen rolle som Cassandra i mellomkrigstiden: Krigen kunne ha blitt «unngått etter mitt syn uten et eneste skudd, og Tyskland kunne ha vært mektig, rikt og æret i dag; men ingen ville lytte, og en etter en ble vi suget inn i den forferdelige malstrømmen».

Som på 30-tallet ble han anklaget for å være «alarmistisk». Fra Moskva kom anklagen om krigshissing. 93 Labour MPs i Parlamentet vedtok en resolusjon med anklager om at talen «skadet verdensfredens sak». Times i London tok avstand fra hans skarpe distinksjon mellom vestlig demokrati og Sovjet-kommunisme: «De har mye å lære av hverandre». Store deler av amerikansk opinion likte Churchills tale dårlig. Talen ble oppfattet som en ytterligere forgiftning av de allerede nedadgående sovjetisk-amerikanske forbindelser. Churchill trodde ikke Sovjet ville ha en ny krig, men anbefalte «et visst monn av styrke og motstandskraft» som forutsetning for en avtale med Sovjet. Han ble misforstått dithen at han ønsket en ny militærallianse mot Stalin, men gjentok på ny at det eneste han sto for var en «good understanding» med landet.

Utviklingen etterpå bekreftet Churchills analyse. Ironisk nok hadde Churchill holdt sin tale ved Westminster en kort uke etter George F. Kennans berømte X-telegram. Det var der Kennan begrepsfestet den sovjetiske ekspansjonismen og tok til orde for en ny amerikansk oppdemningspolitikk. Amerikansk politikk ble deretter lagt om – presis som Churchill foreslo i dag for 50 år siden.

Først med Churchills jernteppetale kan man si at den seierrike alliansen fra krigen var slutt og den annen verdenskrig over.

Bernt Hagtvet